

(ע"ב) 'תא שמע, אילן שנפשה ובו פירות – הרי הן כתלושין. יבשו – הרי הן כמחוברין... הא כדאיתא והא כדאיתא' – יש שכתבו בדעת הרמב"ם, שהגירסא היא (כמובא בתוספתא – עוקצין פ"ב) 'יבשו – הרי הן כמחוברין', פירוש, יבשו האילן (ולא נפשה) – הפירות שעליו כמחוברין. וסבר המקשה מחוברין לכל דבריהם. והסיק: 'הא כדאיתא והא כדאיתא'. יוצא לפי זה שאילן שיבש – הפירות התלויים בו נחשבים מחוברים לענין שבת, אבל מטמאים טומאת אוכלין. כן פסק הרמב"ם – טומאת אוכלין ב,ד. (עפ"י תורת חיים; מרכבת המשנה; נשמת אדם – יב, מלאכת קוצר; פירוש הרד"ל לתוספתא; חזון איש). ואילו הראב"ד השיג על הרמב"ם וסובר שפירות התלויים באילן שיבשו – הרי הם כמחוברים. (וע"ע בחדושי הגר"ח – טומאת אוכלין ב,ד).

ונראה טעמו לחלק בין פירות שיבשו לאילן שיבשו; כי הפירות שיבשו, לעולם אינם חוזרים וצומחים, ואילו האילן אפשר לחזור, ככתוב (איוב יד) ובעפר ימות גזעו. מריח מים יפרח וגו'. (וזה שאמרו (בעירובין ק:) שיבש אין גזעו מחליף – היינו שאינו במצב שבידוע שטבעו לחזור, אך יתכן שיחזור ויצמח). או גם יש לחלק, שפירות שיבשו עומדים לינטל לכך נחשבים כתלושים, אבל האילן עומד להעקר. (עפ"י חזון איש).

ויש סוברים שגם לענין שבת, אילן שיבשו פירותיו נחשבים כתלושים. (כן כתב הא"ר בדעת הרמב"ם. וכן כתב בבאור הלכה בדעת רש"י תוס' והרשב"א. ואולם החזון-איש (ריד) נקט בדעת הרמב"ם והתוס' שחייב. וכתב שגם הרשב"א (בשבת קג) לא דיבר אלא בירק וכדו', אבל באילן י"ל שנחשבים כמחוברים. וע"ע: שו"ת הרדב"ז בלשונות הרמב"ם, רלד; מנחת חינוך מוסף השבת, הקוצר ה; זכר יצחק ח"ב מה"ב; שבט הלוי ח"ז צו.

דף קכח

'בנתקנה הדם בין סימן לסימן קמיפלגי, מר סבר ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף ומר סבר אינה לשחיטה אלא לסוף' – נתבאר לעיל לו.

'קישות שנטעה בעציץ והגדילה ויצאת חוץ לעציץ – טהורה. אמר ר' שמעון: וכי מה טיבה לטהר, אלא הטמא בטומאתו וטהור בטהרתו' – רש"י מפרש שמדובר בעציץ שאינו נקוב, ודינו כתלוש, והיוצא חוצה לו נידון כמחובר משום יניקתו מן הקרקע. וסובר תנא קמא שגם החלק שבפנים נטהר, לפי שחזור ויונק מן הנוף היוצא. ור"ש חולק וסובר שהחלק שבפנים נחשב כתלוש ומקבל טומאה. (וכן פירש התוס' כאן ובגמ' כב. (ד"ה בתר), והר"ש בפירוש המשנה, והראב"ד – טו"א ב,ט).

אבל הרמב"ם (בפירוש המשנה ובהל' טומאת אוכלין ב,ט) מפרש להפך, מדובר בעציץ נקוב, וסובר תנא קמא שגם מה שיוצא החוצה נגרר אחר העיקר ונידון כמחובר, ור' שמעון סובר שהיוצא אינו נגרר אחר העיקר ודינו כתלוש וטמא. (ע' בהרחבה במשנה למלך – בכורים ב,ט.

א. באבי עזרי (תרומות ה,טו), מכח כמה קושיות כתב להוכיח, שאעפ"י שהחלק היוצא חוץ לעציץ נידון כתלוש – זה רק לענין טומאה, אבל לענין חיוב תרומות ומעשרות – חייב, מאחר והוא יונק מן הקרקע דרך הנקב שבעציץ, והרי הוא בכלל 'גידולי קרקע'. לא כן לענין טומאה והכשר, הכל תלוי רק אם הוא 'תלוש' או 'מחובר'.

וע"ע ב'חדושי הגר"ח על הש"ס' – 'בענין עציץ נקוב ע"ג יתדות'.

ב. עוד הקשה באבי-עזרי שם, ממה שכתבים פרוכובל על עציץ נקוב המונח על יתדות, וכן המים שבתוכו אינן מכשירים, אפילו זרעים אחרים, מפני שנחשבים כמחובר (ע' עוקצין ב,י; תוס' גטין ז:) – הרי שעציץ נקוב נידון כמחובר אע"פ שהיניקה

עוברת דרך האויר, ומאי שנא הנוף היוצא חוץ לעציץ שדינו כתלוש והלא יונק מן העציץ הנקוב? וכתב שעציץ נקוב, על ידי יניקת הזרעים, נידון הוא עצמו עם האדמה שבו כקרקע, הגם שהוא תלוש מן הקרקע שלמטה, (ע' בענין זה במנחת שלמה (מ), ובמובא בגטין כב, לו – חוברות ז, ח), ולכן כותבים עליו פרוזבול ואין המים שבתוכו מכשירים, אבל עציץ המונח ע"ג קרקע נידון כמחובר לקרקע, ואילו הנוף היוצא ממנו שיונק דרך האויר, אינו כמחובר לענין טומאה והכשר. ולפי"ז יוצא לכאורה שנוף היוצא מעציץ המונח ע"ג יתדות, נחשב מחובר לקרקע, והפירות שצומחים שם לא יקבלו טומאה, משום שהם מחוברים לקרקע שבעציץ שנחשב כקרקע לכל דבר. ואילו אם העציץ מונח על הקרקע ממש, הנוף היוצא ממנו דינו כתלוש. וזהו תימה.

ושמא י"ל שלעולם הנוף היוצא מן העציץ נחשב כתלוש, גם אם נחשיב את אדמת העציץ כקרקע מצד עצמה, לפי שאינה קרקע ממש, ויניקת הנוף מן האויר שחוצה לו, דיה לבטל את חיבור הנוף היוצא מן העציץ, שלא ייחשב כמחובר. וצ"ע. וב'חדושי הגר"ח על הש"ס' (שם) מובא שהרמב"ם גרס בתוספתא (עוקצין ב) שמים שבעציץ נקוב מכשירים את הזרעים (כגרסה המובאת באור הגנוז שם, ודלא כהר"ש), ולפי"ז הכל ניחא, שכל יניקה שע"י האויר, אינה נחשבת חיבור, אם כי יתכן שנחשבת 'גידולי קרקע' לענין תרומות ומעשרות, כנ"ל. וע"ע בבאור שיטת הרמב"ם בארוכה, בחדושי הגר"ח בענגיס ח"א לו).

'המשתחוה לחצי דלעת אסרה. בעי ר' ירמיה מהו שתעשה יד לחברתה' – רש"י והראב"ד (ע"ז ח, ג) פרשו הספק לענין טומאה. ואילו מהרמב"ם (שם) משמע שמפרש גם לענין איסור עבודה-זרה, האם החצי השני נאסר גם הוא משום 'יד' אם לאו. (ויש להסתפק לענין משמשי ע"ז ותקרובת – האם גם בהם הדין כן, לאסור מטעם 'יד'. מנחת חינוך תכט, י. ע"ע: שלמי שמעון, בענין 'יד' לשאר הלכות מלבד טומאה).

דף קכט

'אף לדידי קשיא לי ושאליתיה לרבי אבא בר ממל ואמר לי הא מני רבי מאיר היא דאמר טומאת בית הסתרים מטמא. אמר ליה: ולא זמנין סגיאיין אמרה קמאי ואמרי ליה שני ליה לר' מאיר בין טומאה דבעיא הכשר ובין טומאה דלא בעיא הכשר' – ור' אבא בר ממל סבר, שכיון שטומאה טומאה חמורה אגב אביו, אינה צריכה הכשר, כסברה שבסמוך. (עפ"י ראשונים)

'אמר אביי: הרי אמרו, תקרובת עבודת כוכבים של אוכלין מטמאין באוהל – טומאתה לאו דאורייתא... – כשימש מעשה עץ שימש' – דיחוי בעלמא הוא, אבל האמת כן הוא, שטומאת עבודה זרה לאו דאורייתא היא. (עפ"י תוס' לעיל יג: ד"ה תקרובת; פסחים עג. ד"ה תיקון). אכן, לפי דעת ר' יהודה בן בתירא, תקרובת ע"ז מטמאה באהל מדאורייתא. ואפשר שדחו כאן לפי שיטתו. (תוס' לעיל שם. וכ"כ הריטב"א בע"ז לב, שלריב"ב מטמאה מדאורייתא. (ע' ביוס"ד שם). וע' גם בחזו"א יו"ד ס, כב. כתב הריטב"א שם שהלכה כר' יהודה בן בתירא. ואילו הרמב"ם פסק כחכמים – ע' הל' אבות הטומאה ו, ז ובכס"מ).

(ע"ב) 'אמציעתא, נשחטה הבהמה... ר' שמעון אומר: לא הוכשרו. אמר רבי יוחנן מאי טעמא דרבי שמעון, אמר קרא מכל האכל אשר יאכל – אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים קרוי אוכל, אוכל שאי אתה יכול להאכילו לאחרים אין קרוי אוכל' – משמע שאבר המתדלדל אינו ניתן

המשתחוה לחצי דלעת – נאסרה. נסתפק ר' ירמיה אם חצי האחד נעשה יד לאחד. (וערש"י ותוס' שני פירושים; אם הספק על החצי שנאסר, שאינו מטמא טו"א לר"ש, כיון שאסור בהנאה. או הספק על החצי האחר שלא נאסר, אם הוא מוציא את הטומאה של החצי האסור).
 יחור של תאנה המעורה בקליפתו, באופנים שנחשב כתלוש, נסתפק רב פפא, האם החלק המחובר נשה 'יד' לחלק התלוש.
 אבן בבית המנוגע שהיא משמשת לבית נוסף – נסתפק ר' זירא האם החצי שבבית האחר נעשה 'יד' לחצי האחר.
 כל הספקות עלו ב'תיקו'.

ג. אכל שנפרס ומעורה במקצת – אם כשאוחז באחד מן החלקים עולה עמו חברו – הרי הכל כדבר אחד ונטמא כולו כאחד. ואם כשאוחז הגדול עולה קטן עמו אך כשאוחז הקטן, אין עולה הגדול – לאביי ור' יוחנן, נחלקו בדבר תנאים; לר"מ הרי זה כדבר אחד, ולר"ש אינו כמוהו. ואין חילוק בדבר – לדעת רבי – בין מגע טומאה ממש למגע טבול-יום. (ואולם יש צד בגמרא לחלק, שמודה ר"מ במגע טבול-יום שאינו כמוהו).
 ע"ע בענין זה בקהלות יעקב – טהרות עב.

ד. ר' יהודה אומר שהכשר קודם מחשבה – אינו מועיל. הלכך עולשין שלקטן והדיחן לבהמה ונמלך עליהם לאדם – צריכים הכשר שני. וכן חזר ר' עקיבא להיות שונה. (וכן מסקנת ההלכה. עפ"י רמב"ם; תוס' בכורות י. ד"ה נבלת).
 ולהסבר רב פפא, נחלקו בדבר ר"מ ור"ש במשנתנו.

דפים קכח – קכט

רא. א. מה בין אבר מן החי לבשר מן החי, ומה בין אבר מן החי לאבר מן הנבלה – בבהמות ובשרצים?
 ב. בשר שנחתך מאבר מן החי של בהמה – האם הוא טמא אם לאו?

א. אבר מן החי ובשר מן החי, שניהם אסורים באכילה (וכי ימות מן הבהמה), אלא שהאבר הפורש מן החי טמא ומטמא אדם וכלים, ואילו הבשר – טהור. (שאינו דומיא ד'בהמה').
 אבר הפורש מן החי, בשר הפורש ממנו – טהור. ואילו בנבלה – בשר הפורש טמא. (בבהמה ובחיה – בכזית, במגע ובמשא. בשרצים – בכעדשה, ורק במגע. האבר מטמא בכל שהו).
 בהגדרת 'אבר' לענין זה נחלקו תנאים; לריה"ג, כל שאינו עושה חליפין תמורתו (והוא דבר שלם, שיש בו חשיבות בפני עצמו. תוס'), ואפילו אין בו גידים ועצמות, כגון כליה, ניב שפתים. לר' עקיבא, דוקא אם יש בו גידים ועצמות, אפילו ללא בשר, כגון ארכובה. לרבי, דוקא אם יש בו בשר גידים ועצמות (דומיא דבהמה. וכן פסק הרמב"ם. והכס"מ תמה מדוע לא נפסק כרע"ק).
 לגרסת ריב"א ולפירושו, לא נחלקו בארכובה, כיון שתחילת בריאתה ללא בשר, לא נחלקו אלא בדבר שהיה עליו בשר וחסר. ואפשר שגם דעת הרמב"ם כן – ע' מנ"ח קנט, ד; שלמי שמעון).

ב. בשר שנחתך מאבר מן החי, אין לו טומאה עצמית, (שאינו מטמא אלא 'אבר', כאמור). ואולם אם חישב

עליו לאכילה הריהו מטמא טומאת אוכלין אם נגעה בו טומאה. ובתנאי שהוכשר לקבל טומאה ע"י משקה. ואם הוכשר בעודו מחובר לאבר וגם חישב עליו לאכילה, הרי בשעה שנחתך הוא מקבל טומאה מן האבר. ודוקא לר' מאיר שאמר טומאת בית הסתרים מטמא. (ואף לדעת ר' יוסי החולק וקיימא לן כוותיה. עתוס' שבת קיב: עירובין כד. ד"ה אבל), אם חותך לאט ואינו מתיז בכח בבת אחת (ואין הסכין רחבה) – טמא, כיון שנוגע בזמן ההפרדה. עפ"י תוס' עג. ונראה שזה רק כאשר נשאר מקצת בשר באבר, אבל אם מפריד את כל הבשר, הלא פקעה טומאה מן האבר וא"א לו לטמא הבשר, כמבואר בראשונים כאן).

דף קכט

ר.ב. א. האם יש אפשרות שאוכלין ייטמאו טומאה חמורה לטמא אדם וכלים?
ב. אבר ובשר המדולדלין בבהמה, ומתה הבהמה – האם הם מטמאים?

א. אוכלין אינם מטמאים טומאה חמורה. אבל אפשרי הדבר כאשר אינם משמשים כאוכלין אלא כעץ בעלמא, ואז פקע שם 'אכל' מהם, כגון: בשר שהוא חלק מאבר מן החי; כופת שאור שייחדה למושב הזב; אוכלין שהם תקרובת לע"ז; חיבורי אוכלין שבכלים, כגון בצק שבסדקי עריבה; חלב הכליה שבכפרים, שלא נועד לאכילה אלא כשומר לכליה; סכך העשוי מזרעים – כל אלו אין עליהם שם אכל באותו מצב ואין בהם טומאת אוכלין אלא טומאה אחרת. ואם חזרו להיות 'אכל', צריכים הכשר לקבלת טומאה כשאר אוכלין.

ב. אבר המדולדל בבהמה, ומתה הבהמה – מטמא משום אבמ"ה, שמיתה עושה ניפול, כאילו פרש האבר בחייה. (ואינו מטמא כנבלה. ונפקא מינה לבשר הפורש מן האבר, שאינו טמא). ואילו הבשר המדולדל – אינו מטמא. ואם חישב עליו לאכילה והוכשר, הריהו מקבל טומאת אוכלין, מלבד לר"ש שסובר אכל שא"א להאכילו לאחרים – אינו מטמא טו"א.

ר.ג. א. אבר או בשר או עצם הפורשים מן האדם – האם הם מטמאים?
ב. אבר ובשר המדולדלין באדם – מה דינם בחיי האדם ולאחר מותו?
ג. אבר או בשר או עצם שפרשו מן המת – מה דין טומאתם?

א. אבר מן החי הפורש מן האדם – מטמא במגע ובמשא ובאהל. (עתוס' שדנו על מקור הדבר. וערש"ש). כזית בשר הפורש מאבר מן החי – ר' אליעזר מטמא, ור' נחוניא בן הקנה ור' יהושע מטהרים. (משמע מדברי רש"י שהוא הדין לבשר הפורש מן החי, ר' אליעזר מטמא. ואולם הרש"ש תמה ממשנת עדיות (ו, ב) שלא טימא ר' אליעזר אלא בבשר הפורש מאבר מן החי, אבל בשר הפורש מן החי – טהור. וכן תמה בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"ג קמא, ונשאר ב'צע"ג').
עצם כשעורה הפורש מן החי (או מאבמ"ה) – ר' נחוניא מטמא, ור' אליעזר ור' יהושע מטהרים. (הסיקון בגמרא שתנא קמא דמתניתין סובר כר' אליעזר או כר' נחוניא, לטמא באחד מהם. ואילו ר"ש סובר כר' יהושע ששניהם טהורים. וכן פסק הרמב"ם).

ב. אבר ובשר המדולדלין באדם – טהורים, היות שהם מעורים בו, ואפילו רק כחוט השערה. מת האדם – האבר מטמא משום אבמ"ה, אך לא משום אבר מן המת, (שהמיתה עושה ניפול, כאילו נפל האבר עד שלא מת). והבשר – דינו כדין בשר הפורש מן החי, (ותלוי במחלוקת הנ"ל).